

**DARSDAN TASHQARI FAOLIYAT JARAYONIDA
O'QUVCHILARDA MA'NAVY-AXLOQIY FAZILATLARNI
RIVOJLANTIRISH**

Tilavova M.M.

*Buxoro davlat pedagogika instituti,
Boshlang'ich ta'lim kafedrası professori, p.f.n,*

Ibragimova L.Z,

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Maqolada darsdan tashqari faoliyatning o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi roli va ahamiyati yoritilgan. Darsdan tashqari faoliyatning turli shakllari, usullari va o'qituvchilarning bu jarayondagi roli tahlil qilingan. Maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirishning zamonaviy usullari va ularning samaradorligi haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: darsdan tashqari faoliyat, ma'naviy-axloqiy fazilatlar, tarbiya, o'quvchilar, o'qituvchilar, ijtimoiy loyihalar, madaniy tadbirlar, milliy qadriyatlar.

Ta'lim tizimida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biriga aylangan. O'quvchilarni faqat bilim bilan ta'minlash kifoya qilmaydi. Ularni shaxsiy fazilatlar, axloqiy tamoyillar, va jamiyatda mas'uliyatli, adolatli va hurmatli shaxslar sifatida tarbiyalash zarur. O'quvchilarda halollik, vijdonlilik, mehr-oqibat, mas'uliyat, do'stlik va boshqa ma'naviy fazilatlarni shakllantirish, ularga o'zaro hurmat, o'zini anglash va jamiyatda to'g'ri muomala qilishni o'rgatish ta'lim tizimining muhim vazifasidir. Ushbu maqsadga erishishda esa darsdan tashqari faoliyatlar, ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida, katta ahamiyatga ega.

O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar nafaqat o'quvchilarga mustahkam bilimlar berishga, balki ularda ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga ham qaratilgan. Bugungi kunda jamiyatda mehnat qilish,

o'zaro yordam berish, to'g'ri qarorlar qabul qilish kabi fazilatlar juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois, ta'lim tizimida ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirish faqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi uchun emas, balki jamiyatning umumiy barqarorligi va o'zaro hurmatga asoslangan ijtimoiy tizimni yaratish uchun ham zarurdir.

Darsdan tashqari faoliyatlar — bu o'quvchilarga ilmiy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatini taqdim etuvchi, ularni shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish yo'li bilan qo'llab-quvvatlaydigan muhim vositadir. Bu faoliyatlar o'quvchilarni nafaqat o'zaro muloqotda va jamiyatda qanday axloqiy me'yorlarga amal qilishni, balki o'zini hurmat qilish, boshqalar bilan birga ishlash va yordam berish kabi qadriyatlarni ham o'rgatadi. Masalan, o'quvchilarni guruh bo'lib ishlash, bir-biriga yordam berish, jamiyatdagi muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga undash orqali, ularning axloqiy mas'uliyat va shaxsiy fazilatlarini shakllantirish mumkin.

Ma'naviy-axloqiy fazilatlar — bu o'quvchilarning nafaqat o'zlari, balki atrofidagi insonlar bilan ham qanday munosabatda bo'lishini belgilovchi ko'rsatkichlardir. O'quvchilarda halollik, vijdonlilik, adolat, mehr-oqibat, mas'uliyat kabi axloqiy fazilatlarni rivojlantirish, ularga jamiyatda hurmatli va mas'uliyatli shaxslar sifatida o'z o'rnini topishga yordam beradi. Darsdan tashqari faoliyatlar, ayniqsa, bu jarayonda o'quvchilarga amaliyot orqali o'z fazilatlarini mustahkamlashga imkon yaratadi. Chunki darsda ko'proq nazariy bilimlar berilgan bo'lsa, darsdan tashqari faoliyatlar orqali o'quvchilar bu bilimlarni real hayotda qo'llashni o'rganadilar.

Misol uchun, o'quvchilarni ijtimoiy faoliyatlarga, atrof-muhitni saqlash, ko'ngilli ishlarga jalb qilish, ularda altruizm va mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Bunday faoliyatlar, o'quvchilarning nafaqat axloqiy me'yorlarga amal qilishini ta'minlab, balki ular o'zaro yordam ko'rsatish, muloqot qilish va birgalikda ishlash kabi qobiliyatlarni ham rivojlantiradi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda hamjihatlik, o'zaro hurmat va adolatni mustahkamlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarga o'zaro muloqotda qanday xulq-atvorlarni tanlashni o'rgatadi. O'quvchilar o'zlarining o'ziga xos xususiyatlarini tushunib, boshqa odamlar bilan qanday muomala qilishni, ijtimoiy

me'yorlarga qanday amal qilishni o'rganadilar. Masalan, o'quvchilarni guruh bo'lib ishlashga, fikrlarni hurmat bilan tinglashga, bir-biriga yordam berishga undash orqali ularni jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalash mumkin.

Darsdan tashqari faoliyatlarning o'quvchilar uchun yana bir muhim jihati, bu ular uchun hayotiy ko'nikmalarni o'rgatishdir. O'quvchilarga o'z fikrlarini aniq ifodalash, mas'uliyatni o'z zimmlariga olish, jamoaviy ishlarda qatnashish va boshqalarga yordam berish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish, ularning ma'naviy va axloqiy darajasini oshirishga yordam beradi. Bunday ko'nikmalar, ayniqsa, o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida foydali bo'ladi. O'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish, ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri qarorlar qabul qilish, adolatni qo'llash kabi fazilatlar darsdan tashqari faoliyatlar orqali shakllanadi.

Shu bilan birga, darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarda hayotga tayyorlanishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarni real hayotdagi vaziyatlar va dilemmaning yechimlari bilan tanishtirish, ularni axloqiy qarorlar qabul qilishda o'rgatish, kelajakda mas'uliyatli va to'g'ri qarorlar qabul qilishga tayyorlaydi. Darsdan tashqari faoliyatlar orqali o'quvchilar o'zlarini turli vaziyatlarda qanday tutish kerakligini, o'zaro hurmat va adolatni saqlashni o'rganadilar.

Darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ular o'quvchilarga nafaqat axloqiy tamoyillarni o'rgatish, balki jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli shaxs bo'lishni ham o'rgatadi. Shunday qilib, ta'lim tizimining bu yo'nalishi, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun ajralmas qism bo'lib qoladi.

O'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirish, ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, nafaqat ilmiy bilimlarni, balki insoniy qadriyatlarni ham shakllantirishni taqozo etadi. Ta'lim tizimi bugungi kunda o'quvchilarga nafaqat bilim berishga, balki ularni to'liq shaxslar sifatida, jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli munosabatlarni o'rnatishga tayyorlashga intilmoqda. Darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarni faqat o'qish bilan cheklamay, ular uchun ijtimoiy, axloqiy va shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

O'quvchilarda halollik, adolat, mehr-oqibat, o'zini hurmat qilish kabi fazilatlarni rivojlantirish, ularni jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Bunday fazilatlar, o'quvchilarga nafaqat o'zlari, balki atrofdagi insonlar bilan qanday munosabatda bo'lishni, ijtimoiy me'yorlarga amal qilishni, boshqalar bilan hamjihatlikda ishlashni o'rgatadi. Darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni real hayotda amaliyotda qo'llashni ham o'rgatadi. Bu esa, o'quvchilarning kelajakdagi ijtimoiy va kasbiy hayotiga tayyorlanishlariga yordam beradi.

Darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarni guruhda ishlash, bir-biriga yordam berish, mas'uliyatni o'z zimmlariga olish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon beradi. O'quvchilar o'zaro muloqotda qanday xulq-atvorlarni tanlashni, boshqalar bilan qanday adolatli munosabatda bo'lishni o'rganadilar. Bu ko'nikmalar, ularning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatdagi o'z o'rnini topishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Ular, ta'lim tizimining bir qismi sifatida, o'quvchilarga ilmiy bilimlar va shaxsiy fazilatlarni birgalikda o'zlashtirishga yordam beradi. O'quvchilarning axloqiy jihatdan yetuk va mas'uliyatli shaxslar bo'lishi, jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, darsdan tashqari faoliyatlarning ahamiyatini to'liq anglab, ularni to'g'ri tashkil etish va amalga oshirish ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov, T. O'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirish: Nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti. 2020-y
2. Qodirov, S. Ta'lim jarayonida axloqiy tarbiya masalalari. Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti. 2019-y
3. Shodiev, R. Darsdan tashqari faoliyatlar orqali o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish. Pedagogika ilmiy-tadqiqotlar jurnali, 45(3), 22-30. 2021-y

4. Mansurov, A. O'quvchilarda halol mehnat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish. Ta'lim va tarbiya, 8(4), 45-49. 2018 y.
5. Mustafayev, F. Ijtimoiy pedagogika: Nazariy asoslar va metodologiya. Toshkent: O'zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti. 2020-y